բաշամեանց 1 ր., Սերգէյ Տէր-Պօղոսեանց 1 ր., Աղէքսանդր Մէլիքեանց 1 ր., Թորոս Գրիգորեանց 1 ր., Александръ Тругуевъ 1 р. Աբրահամ Ամիրջանով 1 ր., Ղազար Մալիկեանց 1 ր., Յակոբ Յարութիւնեանց 1 ր., Մարտիրոս Արոյեանց 1 ր., Տէր Եսայի ք. Եսայեանց 1 ր., Բագրատ Ջալալեանց 1 ր., Ստեփան Արապեանց 1 ր., Մկրտիչ Նալբանդեանց 1 ր., Բէգլար Մարտիրոսեանց 1 ր., Ալաւերդի Դաւթեանց 1 ր., Աղէքսանդր Արսէնեանց 1 ր., Պետրոս Գրիգորեանց 1 ր., Աղէքսանդր Սալամեանց 1 ր., Պ. Քոչարեանց 1 ր., Ղ. Մ. Յ. 50 կ., Ղարախանեանց 50 կ., Մկրտիչ Յարութիւնեանց 50 կ., Գէորգ Տէր-Գէորգեանց 55 կ., Աղէքսան Հայրապետեանց 50 կ., Ալաւերդի Ղարախանեանց 60 կ., Վարդեվան Բաղալեանց 50., Մարտիրոս Յարութիւնեանց 50 կ., Յակոբ Մամիկոնեանց 50 կ., Գէորգի Ակուշորեանց 50 կ., Александръ Залдастановъ 50 к., Եսօր Զաքարեանց 50 կ., Михаилъ Ардашевъ 50 к., Ներսէս Աղաւելեանց 50 կ., Յովհաննէս Մխիթարեանց 50 կ., Սաքի Դաւիթեանց 50 կ., Սահակ Տէր-Մարքարեանց 60 կ., Գէորգ Տէր-Գէորգեանց 50 կ., Սիսակ Բըլբուլեանց 50 կ., Աստուր Սիմոնով 45 կ., փաշա Արղուլ Ֆաթ-օղլի 50 կ., Յովհաննէս Վարդանեանց 40 կ., Սարգ ու Սարգսեանց 40 կ., Աւետիս Մատինեանց 40 կ., Յովհաննէս Սարգսեանց 40 կ., Բէհբութ Յակոբեանց 40 կ., Սիմէօն Տէր Մէլքիսէդեկեանց 40 կ., Սեղդէյ Պապեանց 40 կ., Հայրապետ Տէր-Յարութիւնեանց 40 կ., Վարդան Դումաշեանց 40 կ., Սրնբանդաֆիլ և Թօդոր 30 կ., Շահնազար Խանզատեանց 30 կ., Մաշմադ Հաջի Ալի-օղլի 30 կ., Яковъ Петровъ 20 к., Գրիգոր Խաչատուրեանց 20 կ., Կարապետ Յարութիւնեանց 20 կ., Աստուր Հաջի Բունեաթով 20 կ., Թօմաս 20 կ., Իսակ Պապանիկօլայով 20 կ., Մուխայելով 20 կ., Յ. Արզումանեանց 20 կ., Սօղօմօն Բէկնազարեանց 20 կ., Մամադ Բաղր 20 կ., Ստեփան փաճաւական Բաղալեանց 20 կ., Գէորգ Ղուկասեանց 10 կ., Խ. Օսէփեանց 0 կ., Հաջիմ Կաֆար-օղլի 10 կ., Ա. Սկովրեանց 15 կ., Նաջապետ 15 կ., Յով. Խաչատուրեանց 10 կ., Արթէն Մուէսեանց 15 կ., Յ. Ա. Անտօնեանց 10 կ., Մարտիրոս Դադեանց 1 ր. 30 կ., Յակոբ Ռոստոմեանց 1 ր., Պ. Յարութիւն Աղաջանեանց 3 ր.: Փոստայի ծախսը հանած զուտ գումար մնում է ընդամենը 53 ր.:

Արշակ Սիմէօնեանց

ՆԱՄԱԿ ԿԷՐՉԻՑ

Սեպտեմբերի 16-ին

Կէրչի մէջ հաւաքեցինք յօգուտ Հայաստանի սովեալների 204 րուբլ: Նուիրատուները սրանք են: Յօվակիմ Տէօվէթեան 5 ր., Կարապետ Լուսիկեան 15 ր., Սեդրակ Լուսիկեան 5 ր., Պետրոս Կիրեղեան 5 ր., Սարգիս Բաշանեան 1 ր., Ներսէս Մեղրիկեան 5 ր., Պօղոս Մեղրիկեան 2 ր. 50 կ., Գէորգ Խազարեան 3 ր., Եղիա Յօվակիմեան 5 ր., Յամբարձում Յարութիւնեան 5 ր., Աւետիս Տէր Պօղոսեան կաթօլիկ 3 ր., Աւետիս Ռըզըեան 2 ր., Յարութիւն Քէլիշեան 1 ր., Յուսէփ Թօրալեան 5 ր., Յարութիւն Թօրալեան 5 ր., Սարգիս Կնեղեան 5 ր., Աբրահամ Ճաֆերեան 10 ր., Յօսէփ Ջօրոնեան 5 ր., Հաճի Գէորգ Մարգարեան 1 ր., Եղիա Գալուստեան 62 կ., Սարգիս Կարապետեան 5 ր., Մելքօն Քուրօլեան 3 ր., Յարութիւն Ճօվեսիքեան 2 ր., Խաչերի Ալի ուստա 2 ր., Օվհաննէս Խազարեան 5 ր., Մելքօն Ասլանեան 5 ր., Օվհաննէս Վարդէվանեան 5 ր., Օվհաննէս Քարիմանեան 2 ր., Յակոբ Ըէշանեան 2 ր., Տրդատ Քապասաքալեան 5 ր., Միսակ Թօրալեան 1 ր., Մկրտիչ Մարտիրոսեան կաթօլիկ 3 ր., Մինաս Շահմելէքեան 3 ր., Ստեփան Արզումանեան 2 ր., Եօրիկայ Չէլիլ օղլի յոյն 2 ր., Յուսէփ Մաչքալեան 1 ր., Գրիգոր Խապերեան 1 ր., Աւետիս Մալխասեան 1 ր., Յակօբ Քիւրտեան 5 ր., Յօվակիմ Վարդանեան 2 ր., Եսայի Մինասեան 1 ր., Աւետիս Զօպանեան 1 ր., Յարութիւն Փափազեան 3 ր., Վարաք Խարխեան 1 ր., Մելքօն Փափազեան 2 ր., Յօսէփ Խարխեան 1 ր., Յօվհաննէս Խարիպեան 1 ր., Եկրամ Պէքպէմիրեան 1 ր., Հարիկ 1 ր., Խաչիկ Յարալէքեան 1 ր., Յակօբ Խրամճեան 1 ր., Գրիգոր Աստուածատուրեան 1 ր., Յարութիւն Ներսէսեան 50 կ., Խաչիկ Մալախանեան 1 ր., Սարգիս Զաքարեան 2 ր., Եօրտան յոյն 1 ր., Ղընատ յոյն 1 ր., Անաստաս յոյն 1 ր., Դիմիկայ յոյն 70 կ., Պանիկայ յոյն 1 ր., Նիկօլայ յոյն 40 կ., Եօրիկայ յոյն 1 ր., Միթրօ յոյն 50 կ., Նիբօլայ յոյն 50 կ., Կրիկօրի յոյն 40 կ., Քօստի յոյն 15 կ., Պանիկայ յոյն 40 կ., Արիստակէս Աւետիսեան 50 կ., Յարութիւն Յակօբեան 1 ր., Յօվհաննէս Ալաճեանց 1 ր., Պետրօս Ճաֆերեան 2 ր., Յարութիւն Էմէքսուզեան 2 ր., Գրիգոր Աբրահամեան 5 ր., Օհաննէս Կօճիկեան 5 ր., Եսայի Տէր Կարապետեան 1 ր., Յարութիւն Քաշերեան 1 ր., Կարապետ Քէշիշեան 3 ր., Յակօբ Մերուժեան 1 ր., Կարապետ Տէր Կարապետեան 5 ր., Անյայտ մին 2 ր. 20 կ.: Պօղոս Քիւրդեանց 3 ր., Գումարն է 205 ր. 40 կ., որից 1 ր. 40 կ. փոստի ծախսը հանել, մնում է ընդամենը 204 րուբլ:

Յօվակիմ Տէօվէթեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 30 սեպտեմբերի

«Մշակի» № 167 ներքին լուրերի մէջ տպած էր, որ պ. Խուբովը իր խորթ որդուն՝ Բաբանասեանի հետ ներկայացել է ձեզ և գանգատվել է Ներսիսեան դպրոցի վրա յայտնելով թէ վերոյիշեալ Բաբանասեանցը թօշակառու որդեգիր է եղել Ներսիսեան դպրոցում և փոխանակ մաքուր և նոր սպիտակեղէն ունենալու՝ ցնցոտի և երեք ամիս չը լուացած շապկով է դուրս եկել դպրանոցից: Այս տեղեկութիւնը հաստատելու համար պ. Խուբովը ցոյց է տուել ձեզ մի զզուելի ցնցոտի փոխանակ մի շապկի:

Ես՝ որպէս տեսուչ Ներսիսեան դպրոցի և անդամ հոգաբարձութեան պաշտօնապէս յայտնում եմ, որ պ. Խուբովի հաղորդած տեղեկութիւնը միանգամայն սուտ է և զրպարտութիւն:

Աչա իրողութիւնը. Ներսիսեան դպրոցում ամեն մի որդեգիր ունի չորս ձեռք սպիտակեղէն և միշտ շաբաթը երկու անգամ բոլորքեան սպիտակեղէն են փոխում. ուրեմն միանգամայն անհնարին է, որ նոյանից մինը՝ Բաբանասեանը երեք ամիս շարունակ սպիտակեղէն փոխած չը լինի: Ամառանոցից որդեգիրները վերադարձել են սեպտեմբերի 3-ին: Վերջին անգամ Բաբանասեանը սպիտակեղէն է փոխել, ինչպէս երեւում է և ցուցակներից, սեպտեմբերի 4-ին և նոյն օրը առաւօտեան՝ որդեգրաց հետ գնացել է բաղնիք. իսկ սեպտեմբերի 6-ին նա տուն է գնացել. ուրեմն նորա շապիկը երեք օրվայ փոխած է եղել և ոչ երեք ամսվայ: Պէտք է աւելացնել և այն, որ ամառանոցում 2½ ամիս շարունակ ես ինքս մի և նոյն սենեակում բնակվել եմ որդեգրաց հետ և այնտեղ ես միշտ շաբաթը երկու անգամ սպիտակեղէն են փոխել որդեգիրները և լուացքը ամեն շաբաթ ուղարկվել է քաղաք դպրանոցի լուացարարին և միշտ իր ժամանակին յետ է ստացվել:

Վերաբերութեամբ Բաբանասեանի շապկի ցնցոտի լինելուն, պարտք եմ համարում յայտնել, որ նորա չորս շապիկներից երեքը կարված են 1879-ի յունվարին և մինը 1879-ի սեպտեմբերին: Կարող էր արդեօք այդ ժամանակվայ ընթացքում քըրքըրվել շապիկը, քանի որ ամեն լուացքին պատռվածները միշտ կարկատվել են: Եթէ նորա շապիկը անպէտք լինէր, մայիսին նրա համար նորը կարել կը տայինք, ինչպէս մի քանիսների համար արինք: Ես առհասարակ տարին երեք անգամ՝ յունվարին, մայիսին և սեպտեմբերին հարկաւոր եղած նորոգութիւնները միշտ անում ենք, բացի ամեն շաբաթ եղած կարկատաններից:

Չը մոռանամ յիշել և այն, որ Բաբանասեանը երկու տարի որդեգիր էր դպրանոցում և ոչ թէ ամեն շաբաթ և տօն օրերին տուն էր գնում: Այդ ինչից է, որ երկու տարուայ ընթացքում ոչ մի անբաւականութիւն չէ յայտնել պ. Խուբովը և գանգատ է միայն այժմ, երբ կամեցաւ հանել իր խորթ որդուն դպրանոցից: Իսկ դպրանոցից Բաբանասեանին հանելու պատճառը այն էր, որ պ. Խուբովը չը հաւանեց «հայերէնին խիստ զօռ տալուն», ինչպէս ինքը յայտնեց հոգաբարձութեանը: Եթէ Բաբանասեանին դպրանոցից հանելու պատճառը շապկի ցնցոտի և անմաքուր լինելն էր, ինչու պ. Խուբովը չը ներկայացրեց նոյն զզուելի ցնցոտին հոգաբարձութեանը և պարզ չը յայտնեց հոգաբարձուներին այդ մասին: Կարծում ենք, որ այդ աւելի նպատակայարմար կը լինէր:

Պ. խմբագիր, դուք վկայում էք, որ ձեր ցոյց տուած շապիկը արդարև ցնցոտի էր և զզուելի կեղտոտ: Ես ընդունում եմ, որ դուք այդպիսի շապիկ էք տեսել, բայց՝ արդեօք այն շապիկը դպրանոցից ստացած էր և եթէ այն էր՝ մի՞թէ դիտմամբ պատառոտել և կեղտոտել շապիկը պ. Խուբովի նման մարդու համար մի դժուար գործ էր: Այո՛, ես հրապարակաւ յայտնում եմ, որ՝ կամ ձեզ ուրիշ շապիկ են ցոյց տուել և կամ դիտմամբ ցնցոտի են դարձրել և կեղտոտել դպրանոցից ըստացած շապիկը:

Ի վերջոյ պ. Խուբովի հաղորդած տեղեկութեան առիթիւ ժողովրդի դպրոցը դպրանոցի հոգաբարձութեան դէմ ձեր կողմից անիրաւացի կերպով գրգռելու մասին ես այսքան ասեմ, որ դուք շատ հեշտութեամբ կարող էիք ստուգել այդ ինքն ըստ ինքեան անհաւատալի տեղեկութիւնը և այնպէս տպագրել, և ոչ թէ պ. Խուբովի կրքերին բաւականութիւն տալու ծառայեցնէիք ձեր թերթը, որով ազատ կը լինէիք այսպիսի հարաչար սխալմունքի մէջ ընկնելուց:

Խնդրեմ այս բացատրութեանս տեղ շնորհէք «Մշակի» մօտակայ համարներից մինում:

Տեսուչ Ներսիսեան դպրանոցի և անդամ հոգաբարձութեան՝ Ար. Նաջապետեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 28 սեպտեմբերի

«Մեղուի» 73 համարը, որ լի էր հայհոյանքներով և երեխայական դատողութիւններով, բոլորովին պատիւ չէ բերում պ. խմբագրին, որ իր նահապետական գաղափարներով պատճառ է դառնում ամբոխի մէջ զանազան դժգոհութիւններ տարածելուն և աւելի ամուր պահելուն նորա կորստաբեր նախապաշարմունքները: Մի մարդ, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրում է մի անօգուտ գաղափարի, նա միշտ անհանգիստ է լինում հոգւով. թէպէտ հասկանալով իր գաղափարի ոչնչութիւնը աշխատում է հեռացնել իրանից այդ գաղափարը, բայց այդ նրան չէ աջողվում, որովհետև այդ գաղափարը այնպիսի խոր արմատներ է գցել նորա ուղեղի մէջ, որ դժուար է հեռացնել և նորան փոխարինել նոր և լուսաւոր գաղափարով: Նա այդ ճշմարտութիւնը ըմբռնելով ինքն իրեն ասում է. «ձուկը ջրից հեռացնես, կոչնչանայ, ուրեմն աւելի լաւ է իմ հին գաղափարս, քան նորը»: Պ. Սիմէօնեանցը թէպէտ լաւ է հասկանում, որ ներկայումս ազգին վնասից աւելի օգուտ չեն կարող տալ նորա հին քարոզները, բայց հակառակ իր համոզմունքի դարձեալ նոյն է քարոզում ամբոխին. որովհետև արդէն միանգամից խոր արմատներ են գցել նորա ուղեղի մէջ հին ազգակործան գաղափարները: Սիմէօնեանց իր բաց նամակով և նահապետական ֆելիէտօնով, որ ոտանաւորի ձևով էր գրված, իր եղովտական փտած գաղափարներով կամենում է դուրեկան լինել հայ ժողովրդի նախապաշարմունքով լի գլուխներին միայն: Ինչ կուզէ անի. նրա պաշտելի, նախապաշարված ծերերը շուտով կանցնեն, քան «Մշակին» համամիտ երիտասարդները իրանց թարմ ուժերով: Եղովտութեան դարը անցաւ, այժմ երիտասարդ և նոր ուժերի դար է: Բաւական է վերջապէս հայհոյանքներով և անամօթ հակառակութեամբ բոլորովին զայրացնել դեռ նոր ընթերցասէր հայ ժողովրդին, զզուեցնել նրան փտած, թթու, առեղի, դժուարամարս կեղտոտութիւններով: «Մշակը» ասում է. հայը ինքնաճանաչութիւն և ինքնապաշտպանութիւն պիտի ունենայ, «Մեղուն» ասում է. թող թիւրքաց հայերը անխնայ կոտորվեն քրդերի ձեռքով, բայց զէնք չը վերցնեն. «Մշակը» ասում է լաւ է հայը՝ ազգով հայ լինի քան կրօնով և այդ ճշմարտութիւնը «Մեղուն» հասկանում է, բայց հակառակվում է: Մի ժամանակ, Մակար եպիսկոպոսի օրով «Մեղուն» մեր ազէտ հոգևորականների կոյր պաշտպան էր հանդիսանում, բայց հէնց Մակարը հեռացաւ պաշտօնից, սկսեց հայհոյել հոգևորականներին, իսկ երբ տեսաւ որ դորանով «Մշակին» քաջալերած կը լինի, որ ամենայն համզամանքում անփոփոխ պաշտպանել է իր ուղղութիւնը,—սկսեց վերջերումս լեզու փոխել: Էգուց եթէ «Մշակը» ասէ՝ հալածենք մեր հայ աւետարանական և կաթօլիկ եղբայրներին, որոնց առաջինների շնորհիւ հայ աշխարհաբար լեզուն, իսկ վերջինների գրաբար լեզուն մեռելութիւնից կենդանացան — «Մեղուն» անշուշտ կը հակառակի, հայհոյելով և քարոզներ կարդալով Արծրունու գլխին. «Այդպէս չէ կարելի, դուք ազէտ էք, դուք յիմարէք էք, եղբայրն եղբօրը չը պէտք է հալածի, դա դաւաճանութիւն է, ազգի կործանումն է» և այլն ... Բայց հերիք է ճշմարիտ, բաւական է, գիտենք, որ Սիմէօնեանց «Մշակի» անհաշտ թշնամին է, ինչ կամենայ գրի, նրա ընթացքը ընդունելի չէ, այլ զզուելի ճշմարիտ հայ ընթերցասէրներին. նրա լրագիրը օրգան է խաւարասէրների: Մենք խորհուրդ ենք տալիս Սիմէօնեանցին հեռանալ Թիֆլիսից, փակվել մի որ և է վանքի մէջ, որտեղ կարող է հեշտութեամբ գտնել բազմաթիւ համախոհներ, իսկ մեր մէջ երբէք չեն ընդունվի նրա քարոզները:

Խաւարասէրները ասում են. «Որտեղ էր «Մշակը» երբ «Մեղուն» այս ինչ գործեր էր կատարում.» Այո՛, մի ժամանակ «Մեղուն» միայնակ գործելով գրաւում էր ժողովրդին իր նահապետական գաղափարներով, բայց երբ «Մշակը» հանդէս դուրս գալով սկսեց նորա խոշոր սխալները ուղղել, դա ընդհակառակն սկսեց զանազան չար խօսութիւններ բարդել «Մշակի» վրա և միմիայն նրանով զբաղվել: Վեր առնենք, օրինակի համար, «Մեղուի» 73 համարը. չարժէր մինչև անգամ հրատարակել այդ համարը, որովհետև ոչինչ օգտակէտ նիւթ չը ներկայացնելով պարունակում էր միայն Արծրունու դէմ ուղղած զանազան հայհոյանքներ և մի կեղծ նամակ Աբրահամ Ամիրխանեանց ստորագրութեամբ: Եւ այդպէս են գրեթէ նրա բոլոր համարները: Պարզ է որ «Մեղուի» գոյութիւնը «Մշակինն» է:

Եթէ «Մեղուն» ընդունակութիւն ունենար որ և է առաջադիմութիւն անել, մենք նրան խորհուրդ կը տայինք թողնել իր նախաջրհեղեղեան գաղափարները և ծանօթանալ նոր-լուսաւոր գաղափարների հետ: Այդ է պահանջում ժամանակը, այդ է պահանջում տասն և իններորդ դարը այն մարդուց, որ յանդգնում է ազգի մտաւոր կեանքի առաջնորդ լինել:

Մ. Կիւրեղեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ГОЛОСЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Էրզրումից «Голосъ» լրագրին գրում են սեպտեմբերի 22-ից.

Սայիդ-փաշայի մեծ վեզիր նշանակվելը, որ տեղացիներին յայտնվեցաւ սուլթանի Էրզրումի գլխաւոր նահանգապետ Մուստաֆա-փաշային տուած հրամանով, շատ տխուր տպաւորութիւն գործեց բոլոր քրիստոնեաների վրա: Սայիդ-փաշա քրիստոնեաներին յայտնի է Խան-փաշա (ահ-փաշա) անունով, որովհետև մեծ վեզիր եղած ժամանակ մինիստրների խորհրդի մէջ ասել էր. «Եթէ մեր նախորդները այնքան յիմար էին, որ մեզ համար այսքան ցաւ ստեղծեցին, մենք շատ շուտ պէտք է ուղղենք նրանց սխալը, բոլոր քրիստոնեաներին միանգամից մահմետական դարձնելով, կամ նրանց բոլորին կոտորելով»:

Կ. Պօլսից եկողները պատմում են, որ Սայիդ-փաշայի դէպի քրիստոնեաները ունեցած ատելութեան պատճառով Հայոց պատրիարքը բայրամի օրը չը գնաց պալատ սուլթանին շնորհաւորելու համար, որպէսզի Սայիդ-փաշայի միջնորդութեամբ չը ներկայանայ սուլթանին: Սուլթանի կառավարութիւնը աչա այսպէս է մխիթարում նեղացած քրիստոնեաներին այն րոպէին, երբ Եւրոպան նրանց պաշտպան է հանդիսանում:

Տեսնելով Թիւրքիայի խաղացած կատակները Եւրոպայի հետ, այստեղ ամենքը ափսոսում են, որ Բերլինի կօնգրեսի ժամանակ Ռուսաստանը համաձայնեց դուրս բերել իր զօրքերը Թիւրքիայի սահմաններից առաջ, քան թէ Թիւրքիան կատարել էր Բերլինի դաշնագրի բոլոր պայմանները:

Ահա մի օրինակ, որից աւելի երեւում է, որ Թիւրքիան չէ ցանկանում մի բան անել հարստահարութիւնների առաջն առնելու համար: Որովհետև Էրզրումի պոլիցմէյստերի պաշտօնը ստանալ ցանկացողներից մէկը մի սուտ յայտնութիւն էր արել Թիւրքաց կառավարութեանը, Կ. Պօլսից ուղարկվեցաւ այստեղ սուլթանի ադիւտանտներից մէկը գործը քննելու համար: Ադիւտանտին յանձնված էր միայն պոլիցմէյստ